

СЛАЂАНА ЗДРАВКОВИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 94(5):323.17
Монографска студија
Примљен: 16.05.2016
Одобен: 17.06.2016
Страна: 71-87

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КУРДИСТАНА*

Сажетак: У визији курдског становништва, смештен је програм стварања сопствене државе, међународно признате, а у оквиру које би њихова култура, језик и традиција, нетипичне за остале блискоисточне народе, биле слободно испољаване. Тежиште рада почива на проучавању историјског процеса креирања идеје и саме творевине Курдистана, у хронолошког распону од 1918. године, са распадом Османског царства, упоредним посматрањем развоја политичко-друштвеног контекста Курдског питања које сеже до данашњих дана. На примеру Турске, претња по њен територијални интегритет оличена је у форми аутономног Курдистана на југоистоку државе, уколико се узме у обзир да највећи део курдске популације на Блиском Истоку насељава управо територију Турске и сагледају војни и политички покрети Курда на овом простору, окренути ка формирању јединствене државе курдске нације. Стога је, поређења ради, у краћим целинама обрађена пажња на положај и аутономију курдског становништва присутног у политичким границама Ирана и Ирака. Имајући у виду актуелна политичка дешавања и превирања на Блиском Истоку, суштина рада почива на историјској, демографској и политичкој процени претпоставке о стварању суверене и територијално независне државотворне тековине Курда, на територији Турске, Сирије или уопште на поменутом геостратешком блискоисточном региону.

Кључне речи: Турска, Курди, Курдистан, Иран, Ирак, Блиски исток, Први светски рат, Севр, Лозана, Ататурк

Као област недефинисана политичким границама, термином *Курдистан* означава се грубо дефинисани геостратешки и културни простор, богат природним изворима енергије (ресурсима природног гаса и првенствено нафте), на коме је посејан курдски национални идентитет, историја, језик и традиција најмноогољуднијег етничког народа без државе у 21. веку.

На демографској мапи Блиског истока, курдско становништво простире се на државотворним територијама следећих земаља: југоисточне Турске, северног Ирака, југозападног Ирана и северне Сирије, насељавајући мање делове

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет (Ев. бр. 179014), који се реализује на Институту за европске студије.

суседних земаља: Азербејдана, Јерменије, Грузије и Руске Федерације.¹ Резултати подељености огледају се у постајању три језичка дијалекта (*Kurtmanci, Sorani, Zaza*), три курдске престонице тзв. *Иранског, Ирачког и Турског Курдистана* (Санандац, Ербил, Дијарбакир) и употреби различитих писмама (у Турској Курди користе латиницу, у Руској Федерацији ћирилицу, док се арапско и персијско писмо употребљава у Ираку и Ирану).²

Међу курдским становништвом Ирака, постоји изрека о планинама као јединим пријатељима. И доиста, срце *Курдистана* омеђено је планинским ланцима кавкаског масива, Таурусом и Загросом, чији врхови достижу висину од 3000. до 5000. метара. На поменутом географском простору који се сматра колевком цивилизације, смештена су изворишта река Тигра и Еуфрата са језерима: Ван које припада Турској и Урмија на територији Ирана.³ Процењује се да број Курда на поменутом геополитичком простору варира између 25 и 30 милиона, са појединим наводима који сежу до мегаломанске цифре од 35 милиона само у блискоисточном региону (према којима ваља бити обазрив).⁴ Иако подељени политичким границама, Курди, својим јаким националним идентитетом, који се кроз историју није дао искоренити и цифром од преко 14 милиона насељених само на простору турске државе, представљају претњу по турски територијални интегритет, у виду постојања и активног делања масовног курдског ентитета окупљеног око историјског сна о тзв. *Курдистану*. Ако нас историја ичему учи, то је да према покретима маса, обузетих националним жаром треба и те како бити обазрив.

Најновији подаци CIA World Factbook-а показују да укупан број становника Републике Турске, према проценама из јула месеца 2015. године износи 79.414.269 укупног становништва, од чега 70-75% чине лица турске националности, затим следи 18% Курда, док 7-12% отпада на мањинске групе (закључује се на основу података из 2008. године).⁵ Тренд кретања броја *турских Курда* преко девет деценија, сликовито приказује следећа табела, почевши од првог пописа популације Турске Републике из 1927. године, све до последњих извештаја из 2015. године, на основу којих се заснива претпоставка о тренутном броју курдског становништва, локализованом махом на потезу југоистока Турске.

---

¹ У Јерменији живи (према подацима из 2011. године) 1,1% Курда, тј. приближно 33.620; 0,1% Курда живи у Азербејдану (према подацима из 2009. године), или приближно 9.780; у Грузији тај проценат износи 0,42% (према попису становништва из 2002. године), односно 18.329 Курда – Језида, док територију Русије насељава 0,0169 % курдске мањине или 23.232 курдског становништва (на основу последњег пописа становништва Руске Федерације спроведеног 2010. године). Према подацима са следећих сајтова: CIA (Central Intelligence Agency), *The World Factbook, Armenia, Azerbaijan*; The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, *Population by ethnic groups*; *Ethnic Groups of Georgia: Census 2002*; *Всероссийская перепись населения 2010 г. Национальный состав населения Российской Федерации*.

² На југу Курдистанске области говори се сурањи, а на северу курмањи дијалектом. Према: Muharemi, 2014: 261; Bilgin and Sarihan, 2013: 152; званични сајт *Kurdistan Regional Government*.

³ Према: David L. Phillips, *Iraqi Kurds: "No Friend but the Mountains"*, The Huffington Post, 23.1.2014.

⁴ Према: *Where is "Kurdistan"*; Миша Ђурковић, *Rađa li se Kurdistan?*, Политика, 12.2.2016.

⁵ Према: Званични сајт CIA (Central Intelligence Agency), *The World Factbook, Turkey*.

Година извршеног пописа / анкете	Број Курда у Турској (изражен у процентима %)	Број Курда у Турској (изражен у милионима)
1927	8,69	1.184.446 – 1.186.011
2006	15,7 – 20	11.500.000 – 14.082.792
2010	18 – 18,3	13.500.000 – 14.004.742
2013 (почетак године)	17,7 – 18	13.400.000 – 14.200.000 – 14.525.007
2015 (месец јул)	приближно 18	око 14.294.568

Табела 1: Курдска популација на територији Турске у периоду 1927 – 2015. године⁶

На основу дате табеле могу се приметити драстична демографска одступања у погледу бројчане и процентуалне заступљености Курда, на основу укупно пописаног становништва Републике Турске, са разликом од неколико стотина хиљада. Процентуално варирање резултат је коришћења извора различите провенијенције, односно демографских анализа и пописа турских и иностраних институција (CIA World Factbook), при чему је број курдског становништва, израчунат од стране одељења за статистику Централно обавештајне агенције САД, већи од цифре коју пружају турски аналитичари, спроведене анализе и пописи изведени из пера статистичких установа Републике Турске (новине нпр. Milliyet и институције KONDA и TÜİK).

Курди преовладавају као већинско становништво углавном у оним пограничним областима и провинцијама Турске Републике географски блиским према суседним државама (Ираку, Ирану и Сирији). Гледајући из тог угла, курдски фактор је процентуално доминантнији у следећим турским градовима: Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Gaziantep, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Urfa и Van.⁷ Осим на југоистоку, Курди у Турској живе у великим урбаним и економским центрима попут Истанбула, Измира и Анкаре, широм државе и на њеном западу, где је високи степен привредне развијености условио њихово насељавање у потрази за послом (Muharemi, 2014: 261).

⁶ Табела је резултат ауторовог истраживања и консултовања више извора: 55 milyon kişi 'etnik olarak' Türk, Milliyet, 22.3.2007; Tarhan Erdem, *Türkiyeli Kürtler ne kadar?*, Radikal, 18.4.2013; Ümit Özdağ, *Kürt Nüfusu, Demografik Savaş ve CIA*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü; CIA (Central Intelligence Agency), *The World Factbook, Turkey*; Karadağ, et al. 1974: 13. Опширније видети на званичном сајту Института за статистику Републике Турске (*Türkiye İstatistik Kurumu*) и званичном сајту Центра за истраживање и консалтинг из Истанбула (*Konda Araştırma ve Danışmanlık*).

⁷ Видети опширније на: <https://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrkiye-nin-il-il-etnik-yap%C4%B1s%C4%B1/> и <https://tr.instela.com/turkiye-deki-kurt-nufusu-393952>

Историјска позадина Курдистана

Курди су народ индоевропског порекла и језика, највећим делом муслиманске сунитске вере (приближно 75%), док се за остале сматра да су припадници појединих подврста шиизма. Као верни поданици Османског царства чије су територије претежно насељавали, учествовали су у Првом светском рату на страни султана Мехмеда V, у борбама против сила Антанте. У том пресудном часу, када су своју послушност одбиле арапске јединице, побунивши се против отоманске власти са учешћем на страни британских и француских војних формација, једино су Курди остали послушни војници империје, надајући се султановој милости на добијању извесне „културне и административне” аутономије по окончању рата. Курди су почетак рата дочекали подједнако као и његов завршетак: подељени, без вође и без чврстог заједничког плана о будућности курдске нације. Руководећи се начелом народности и правом на самоопредељење народа, као наслеђем Француске и Америчке револуције, део Курда узео је учешће у рату са циљем извојевања потпуне независности тзв. Курдистана. Али, рађање независне курдске државе у том тренутку било је далеко од реалности. Наиме, комадање „болесника на Босфору” загарантовано је турским поразом и Мировним уговором у Севру (10. августа 1920. године) који је поводом решавања курдског питања предвиђао стварање аутономног Курдистана у оквирима Османског царства, а чија је независност била „питање тренутка”. Овим документом је креирање граница курдске државе било поверено међународној комисији, састављеној од изасланика Велике Британије, Француске, Италије, Персије (Ирана) и курдских представника. Према члановима 62–64. Уговора из Севра предвиђено је да национална држава Курда заузима тек одређени и знатно мањи део територије познате под географским појмом Курдистан, без Сирије и Месопотамије; простирући се северно од њих, затим источно од Еуфрата, јужно од североисточне границе Турске са Јерменском државом, и на истоку до Мосулског вилајета (Мосулске области и Сулејманије које су придружене Ираку).⁸

Непосредно након потписивања поменутог мировног уговора, уследило је заузимање територија царства од стране победничких земаља. Гази Мустафа Кемал–паша⁹ успео је да придобије поверење Курда на истоку Анадолије и подигне устанак који ће прерасти у *Рат за независност* и ослобођење турских области од страних окупатора. И заиста, прве војне јединице регрутоване су у провинцијама насељеним првенствено Курдима. Ататурк је Курдима нудио, по завршетку операција, стварање земље подједнако како Турака тако и Курда, као равноправних народа. Преокрет је донела војна победа Ататуркових снага

---

⁸ Према: Мантран, 2002: 746-768; Кампанини, 2011: 79; Muharemi, 2014, 261; Kendal Nezan, *A BRIEF SURVEY OF THE HISTORY OF THE KURDS*, Kurdish Institute of Paris; TREATY SERIES No. 11 (1920). TREATY OF PEACE WITH TURKEY, Signed at Sèvres, August 10, 1920, London, 1920, 21.

⁹ Велика народна скупштина Турске је 1934. године Мустафи Кемалу доделила презиме Ататурк (*Atatürk*) – отац Турака, у виду признања за његове изузетне заслуге учињене за турску нацију и стварање Републике. Видети опширније: Nakov, 2011: 101.

и потписивање Мировног уговора у Лозани 24. јула 1923. године, након чега је територија Курдистана до краја 1925. године подељена између четири земаља: Турске¹⁰ (која је извршила анексију већег дела Курдистана предвиђеног на Мировној конференцији у Паризу 1920. године), Сирије (која се налазила под француским протекторатом), Ирана (односно Персије) и Ирака (под британским протекторатом). Мир у Лозани избрисао је Курдистан са политичке мапе Блиског Истока, како би се задовољили апетити Великих сила (нпр. мосулска нафтна поља која је Велика Британија експлоатисала) и повратила равнотежа снага на Истоку.¹¹

Први помен о стварању независног Курдистана на територији Ирака, датира из 1925. године, када је под покровитељством Друштва народа, организован референдум на коме се одлучивало о судбини курдске нације настале на просторима новостворене ирачке државе под британском мандатом (трајао до 1932. године). Том приликом је наводно 50% Курда гласало за проглашење независне курдске државе, док се преостали део курдског становништва изјаснио за успостављање аутономије у политичким границама Ирака. Велика Британија је овим резултатима очувала власт ирачког краља Фејсала (владао од 1921. године), док је Курдима обећано стварање аутономије на северу Ирака, до чега је дошло тек 2005. године. Тако је 80 година било потребно да институција аутономног Курдистана на ирачкој територији буде и успостављена, након вишедеценијског чекања и борбе тамошњих Курда (Наков, 2011: 117).

Курдски захтеви за државним осамостаљењем нису мимоишли ни Ататуркову Турску, у којој је исте, 1925. године, избио један од најмасовнијих устанака Курда под вођством шејха Саида. Била је то прва озбиљна акција Курда у борби за своју државу која је претила да окрњи ратом стечени територијални интегритет Републике Турске. Устанак је био раширан широм југоисточне Анадолије (по селима и областима око Дијарбакира), на просторима које и данас већински насељавају Курди у Турској.

Ататаурк није веровао у деобу државе на турски и курдски ентитет и стога је као противник курдског сепаратизма сматрао да „*покретање курдског питања није у интересу нити Курда нити Турака. Турци и Курди вековима су живели заједно у многим регионима Турске и само у врло мало њих Курди чине већину. Због тога, ако покушамо да исцртамо границе независног Курдистана, мораћемо ликвидирати Турке и Турску*” (изјава Ататурка¹² јануара 1923. године на конференцији за штампу у Измиту). Након гушења побуне из 1925.

¹⁰ Проглашење Турске Републике (на турском: *Türkiye Cumhuriyeti*) извршено је 29. октобра 1923. године, а за њеног првог председника изабран је Мустафа Кемал. Према: Мантран, 2002: 779; Након, 2011: 85.

¹¹ Видети члан 3. Уговора у Лозани. TREATY SERIES No. 16 (1923). TREATY OF PEACE WITH TURKEY, and other instruments, Signed at Lausanne on July 24, 1923, London, 1923, 15. Мантран, 2002: 768-780; Kendal Nezan, *A BRIEF SURVEY OF THE HISTORY OF THE KURDS*.

¹² Ататуркову изјаву треба посматрати у контексту етничке структуре становништва Турске тог доба. Наиме, према попису из 1927. године територију послератне Турске насељавало је приближно 13.648.000 становника, при чему је број Курда износио 1.186.011 односно око 8,69% укупне популације. Према: Karadaу, et al. 1974: 13. Детаљније о односу Ататурка према Курдима и курдском питању видети у књизи: Yeşiltuna, 2015.

године, и сузбијања десетак мањих сепаратистичких акција, непосредно пред Ататуркову смрт 1937. године избио је једногодишњи устанак у брдовитом подручју Тунцели (Tunceli), такође на простору југоисточне Анадолије. После ових устанака, чије је сузбијање захтевало ангажовање војних јединица, покрет курдских маса за отцепљењем био је сасечен у корену и деценијама није попримио размере тог типа (Наков, 2011: 116-118; Muharemi, 2014: 263).

Преласком на вишепартијски систем управе у Турској (након завршетка Другог светског рата), курдско питање коришћено је као оружје у агитацији политичких странака, ради осигуравања већине и проласка цензуза на изборима. Под паролом демократизације, током педесетих година 20. века, програм Демократске странке премијера Мендереса, заснивао се решавању „проблема на југоистоку” и његове „заосталости” мерама економског развоја, комбинујући их са културним и просветним реформама које је требало спровести на том подручју.

У условима племенске организације (са институцијом племенског вође); неразвијене привреде и лоше инфраструктуре; притиска државног врха у правцу гушења националне свести локалног курдског становништва, те државних пучева и нестабилности државне власти у Анкари (у периоду од 1971. до 1980. године сменило се десет влада) национални курдски покрет био је статичан. Први кораци у правцу организације и конкретних акција курдског покрета на територији Турске направљени су оснивањем Радничке партије Курдистана (РКК, односно на курдском: *Partiya Karkerên Kurdistanê*), 27. новембра 1978. године, на челу са Абдулахом Оцаланом (Abdullah „Апо” Öcalan).¹³

Поновно буђење националних аспирација или „Курдско пролеће”

Основана у Дијарбакиру, граду који се сматра неформалним средиштем југоисточне Турске, програм Оцаланове партије почива на марксистичко-лењинистичким принципима, герилском „рату за независност” и радикализму обојеним националним жаром и идејом о стварању курдске националне државе. Оружана борба курдског сепаратистичког покрета у Турској своје корене вуче из 1984. године и првих милитарних акција поменуте радикалне левичарске скупине, са повременим прекидом операција, које су углавном предузимане из база стационираних у Сирији, односно на северу Ирака. У тренутку писања рада, Радничка партија Курдистана налази се на листи терористичких организација Турске, САД-а и Европске уније и активно учествује у оружаним борбама против Исламске државе.¹⁴

---

¹³ Абдулах Оцалан (рођен 1948. године) ухапшен је фебруара 1999. године у Кенији. Суђено му је за тероризам, те је осуђен на смрт вешањем, али је 2002. године казна преиначена у доживотни затвор. Служи казну на острву Имрали, у Мраморном мору. Према: Muharemi, 2014: 263-264, 268.

¹⁴ Према: Muharemi, 2014: 264-269; *COUNCIL COMMON POSITION 2009/468/CFSP of 15 June 2009 updating Common Position 2001/931/CFSP on the application of specific measures to combat terrorism and repealing Common Position 2009/67/CFSP*, Official Journal of the European Union,

Тридесетогодишњи рат Курда против државног система зарад независности, одвијао се упоредо са променама на турској политичкој сцени у погледу курдске заступљености у раду Велике народне скупштине Турске. Тако је током 2011. године, турски политички систем обogaћен прокурдском и промањинском Народном демократском партијом, са тренутним ко-председницима, од 22. јуна 2014. године, Селахатином Демирташем и Фиден Јуксекдаг (*Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ*).¹⁵ Пропагирајући решевање курдског питања у Турској демократским путем и пацифистичким мерама, партија је током свог четворогодишњег постојања успела да пружи кандидата на председничким изборима 2014. године (Селахатин Демирташ је том приликом освојио 9,76% гласова на нивоу државе) и пређе десетопоцентни цензус на парламентарним изборима током протекле године, осигуравши 59 мандата у турском парламенту. Уједињење курдске политичке елите која је јединствено иступила на изборима (уместо раније независних кандидата), условило је промену *политичког пејзажа* у парламенту, притом осујетивши скупштинску већину владајуће странке Правде и развоја (АКР: *Adalet ve Kalkınma Partisi*).¹⁶

Курдистан на примеру Ирана и Ирака

Иран: Од четири државе које у милионима насељава курдско становништво (према подацима СИА: Турску 14,3 милиона; Ирак 5,6 милиона; Сирију 1,5 милиона), Исламска република Иран налази се на трећем месту са приближно 8,2 милиона Курда, што представља око 10% укупне популације.¹⁷ Курдско становништво у Ирану претежно насељава следеће провинције: Керманшах, Западни Азербејџан, Илам и Курдистан, локализоване на северозападу земље, на граници са Ираком и Турском, чинећи област познату као *Ирански Курдистан* или *Источни Курдистан*.¹⁸

Од укупно 31. провинције на које је Иран административно подељен, са површином од 29.137 км² и курдским дијалектом као локалним језиком, провинција Курдистан смештена је у северозападном делу иранске државе са границама према Ираку. Центар ове области, чија популација према последњим

16.6.2009; Turkish National Police, *Terrorist Organizations in Turkey*; U.S. Department of State, *Foreign Terrorist Organizations; PKK joins battle against Isil*, Gulf News, 15.7.2014.

¹⁵ Детаљније на званичном сајту HDP: Halkların Demokratik Partisi, *Eş Genel Başkanlar*.

¹⁶ На парламентарним изборима одржаним 1. новембра 2015. године странка *Halkların Demokratik Partisi* (HDP) извојевала је неочекивано велику изборну победу од укупно 10,8% гласова (у поређењу са изборима одржаним 7. јуна исте године када је партија освојила 13,1% гласова). Убедљива победа забележена је у југоисточном делу Турске, добивши већину у 12 од укупно 81. административне области Турске. *HDP 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları; İllerde Kazanan Adaylar; CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SONUÇLARI; HDP EUROPE, Halkların Demokratik Partisi - Avrupa Temsilciliği*.

¹⁷ Ishaan Tharoor, *The Middle East's alphabet soup of Kurds, explained*, The Washington Post, 22.2.2016.

¹⁸ Незванична имена области насељених Курдима који су подељени политичким границама Блиског Истока су: у Турској „Северни Курдистан”, у Ираку „Јужни Курдистан”, у Сирији „Западни Курдистан” и у Ирану „Источни Курдистан”. Према: Mills, 2016: 1; *Iranian Kurdistan*, <http://unpo.org/members/7882>

државним извештајима Ирана износи 1.493.645 претежно курдског становништва, јесте град Санандаг. Густина насељености ове провинције износи 51 становник по квадратном километру, са просечном годишњом стопом раста становништва од 0,73–0,76% у периоду од 2006. до 2011. године.¹⁹

Курдско сепаратистичко расположење у Ирану огледа се у потрази за једнакошћу, односно већом интеграцијом у иранско друштво (декларишући положај курдске мањине у Ирану као грађана другог реда) и извесним степеном аутономије која би омогућила привредни развој Источног Курдистана. Степен економске неразвијености иранских провинција насељених курдским становништвом огледа се у стопи незапослености која у наведеним подручјима сеже до цифре од чак 30%. Треба истаћи и то, да се борба курдистанског покрета за стварање аутономне области (која би постојала у политичким границама иранске државе) и за грађанском равноправношћу, одвија под паролом „Курди у Ирану нису Персијанци, али су Иранци”. На основу наведеног, може се закључити да курдски покрет у Ирану такође представља опасност претњу по државни врх у Техерану, односно угрожава целовитост данашње шеријатске Иранске Републике, али не у тој мери када се упореди са ситуацијом у Турској и ирачким сценаријом.²⁰

Па ипак, са тактичке тачке гледишта, курдски проблем за Техеран има чак и већи значај него за Анкару, имајући у виду милионски број Курда компактно распоређен дуж границе Ирана са Ираком и Турском. Тим пре уколико се има у виду чињеница да је сећање на курдску независну републику Махабад (проглашену 1946. године на простору Иранског Курдистана и срушену након повлачења совјетске армије са иранске територије) још увек живо међу припадницима курдске старије и млађе генерације у Ирану. Искуство Махабада представља симбол националне тежње Курда и њихове борбе за независност *Курдистана*. Улога курдског језика, верске и етнонационалне припадности приликом успостављања независне курдске републике, свој пуни израз нашла је у Ирану где је, иронично, курдски покрет за отцепљењем био слабији него у Ираку или у Турској. Условe за њено стварање пружио је моменат у коме се свет тог тренутак налазио, политички вакуум на Блиском истоку настао током Другог светског рата, на чијој територији је своје корене пустила и данас актуелна Демократска партија Иранског Курдистана (*Partî Dêmkiratî Kurdistanî Êran*, PDKI, на курдском; односно на енглеском: *Kurdish Democratic Party of Iran, KDPI*).²¹

Република Махабад представља историјско наслеђе завештано млађим генерацијама и подсетник земљама у окружењу са милионском курдском по-

---

¹⁹ Подаци су засновани на основу последњег пописа становништва Ирана из 2011. године. *Implementation of the 2011 Iranian Population and Housing Census In Autumn (24 October – 13 November 2011)*. Видети опширније о *Иранском Курдистану* на следећим сајтовима:

http://www.iranchamber.com/provinces/10_kurdistan/10_kurdistan.php и

<http://www.mapsofworld.com/iran/iran-political-map.html> (приступљено 21.4.2016).

²⁰ Према: James M. Dorsey, *From Syria and Iraq to Iran: Kurdish Minorities Push For Autonomy*.

²¹ Према: Кампанини, 2011: 112; Курдска република (Махабад) проглашена је 22. јануара 1946. године. Видети опширније у: McDowall, 2007: 231-249. Детаљније о Демократској партији Иранског Курдистана на њиховом званичном сајту: <http://pdki.org/english/about/>

пулацијом, да је стицање курдске државне независности и суверености безповорно близу, те у директној зависности од дипломатије и интервенције тзв. глобалних војних и економских сила.

Ирак: Борба ирачког курдског покрета за своја национална права залаже се за поделу Ирака на две засебне државе, у чијим би политичким оквирима дошло до интеграције арапског (сунитског и шиитског), односно курдског етничитета (Haniš, 2016: 339-351). Као аутономна област, ирачки регион Курдистан смештен је на северу Ирака, са главним градом Ербилем, као административним седиштем, одакле управља курдска регионална влада (KRG). Област регионалне управе Курдистана окружена је Ираном на истоку, Турском на северу и Сиријом на западу, те остатком Ирака на југу. Површина овог аутономног региона износи преко 40.643 км², на којој живи приближно 5.472.436 становника, претежно Курда. Од тога, само у Ербилу живи 2.900.376 људи.²²

Након што је америчком интервенцијом срушен режим Садама Хусеина, противника курдске аутономије и националних тежњи овог курдског ентитета на северним границама, издејствовано је стварање аутономне области на северу државе. И управо је учешће ирачких Курда на страни САД, са уделом у Садамовом свргавању, резултирало овим видом *награде*, огледане у виду добијања аутономије унутар државе и стицања широких овлашћења регионалне управе у извесној мери независне од Багдада, на територији коју већински насељава курдско становништво.²³

Статус аутономне области са регионалном владом (али и даље у политичким границама ирачке државе) Курди добијају након 2005. године и усвајања новог Устава.²⁴ Током поменуте 2005. године одржано је прво заседање парламента у Ербилу и изабран за првог председника аутономног курдског региона на северу Ирака, Масуд Барзани, лидер Демократске партије Курдистана (Kurdistan Democratic Party/ KDP). Прототип ауторитативног вође на Оријенту огледа се у Барзанију, који већ дуже од 10 година управља регионом, потврдивши свој политички хабитус изјавом од 30. јуна 2014. године поводом тражења званичног референдума о курдској независности, односно изјашњавања становништва аутономног курдистанског региона о отцепљењу од Ирака. У овоме треба посматрати Барзанијев искључиво политички интерес, са циљем да на самоопредељењу Курда учврсти свој легитимитет, политички преживи и остане на власти, па и по цену стварања првог независног Курдистана на овом простору.²⁵

²² Видети опширније на сајту: Kurdistan Regional Government, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=303&p=213>; Rudaw Tarafindan, *Îşte Kürdistan Bölgesi'nin nüfusu...* Rudaw, 4.9.2015.

²³ Према: *Iraqi Kurdistan profile – timeline*, BBC, 1.8.2015; *About the Kurdistan Regional Government*, Kurdistan Regional Government; *We got him: Kurds say they caught Saddam*, Sydney Morning Herald, 09.01.2004.

²⁴ Према: *Iraqi Constitution; Iraqi Kurdistan profile*, BBC, 5.2.2016.

²⁵ *Iraqi Kurdistan profile – timeline*, 1.8.2015; Tanya Goudsouzian, *Analysis: Machiavellian politics in Iraqi Kurdistan*, Al Jazeera, 13.10.2015; Tanchum, 2014: 67-80. Опширније о историјату Демократске партије Курдистана видети на њиховом званичном сајту: <http://www.kdp.se/?do=leader>.

Рушење режима Садама Хусеина, успостава курдске аутономије у Ираку и грађански рат у Сирији довели су до поремећаја у односима снага у блискоисточном региону и отворили пут ка могућој драматичној промени статуса Курда. Стога, учешће етничких сиријских и турских Курда и ирачко-курдских оружаних снага Пешмерга у борби против Исламске државе,²⁶ у виду сарадње са анти-ИСИС интернационалном коалицијом, треба посматрати у ширем контексту њихове историјске борбе за своју државотворну територију, чије садејство може угрозити границе турске државе, нарочито уколико се оно спроводи по моделу и сценарију стварања курдске аутономне области у Ираку.²⁷

„Сиријска федерација” или „Пројекат Великог Курдистана”

Политичка подела курдског ентитета између четири земаља (Турске, Ирана, Ирака и Сирије) након 1923. године је међу Курдима подстакла рађање националистичког духа који до тада није ни постојао, али је брзо успео политички да се организује. Панкурдска идеја почива на уједињењу свих Курда у једну државу. Према постулатима панкурдизма, наведено је требало остварити у два корака: најпре је било есенцијално ујединити оне Курде насељене на простору Турске, Ирана, Ирака односно Сирије, формирајући тако четири засебне федеративне јединице, а потом од њих сачинити заједничку државу на принципима конфедерације (Oran, 2013: 748). Курдски национализам, у основи секуларан, без посебних верских атрибута, те са елементима марксизма па и маоизма, показао се на примеру устанака и организованих акција кроз историју, као дубоко нејединствен, без потребне снаге да идеју о стварању *Курдистана* изнесе до краја (Кампанини, 2011: 194).

Међу курдским политичким организацијама данашњице доминирају: Демократска партија Курдистана (PDK) која делује у Ирану и у Ираку (а коју је дуго предводио *мула* Мустафа ал-Барзани); Патриотски савез Курдистана (URK), противник PDK (под вођством Целала Талибанија); Радничка партија Курдистана, локализована у Турској и коначно, курдска Партија демократског уједињења (PYD) у Сирији (Кампанини, 2011: 194; Gunes and Lowe, 2015: 1-18).

Несугласице између поменутих курдских покрета на Блиском истоку прерастале су у оштра међусобна супарништва, парализујући тиме супарничка али и сопствена политичка дејства, те су, следствено томе, захтеви националих курдских снага остали ограничени на пољу борбе за широком аутономијом у Турској, Ирану, Ираку, односно у Сирији. Поред наведеног, курдски покрети за независност и аутономију гушени су, у већини случајева, репресивним мерама које су изазивале противреакцију у виду герилске па и оружане борбе, као што је случај са РКК (Кампанини, 2011: 194).

---

²⁶ ISIL /ISIS/ Исламска држава Ирака и Леванта/Сирије; или на турском: *İslam Devleti / ID* (Исламска држава) односно пун назив на турском: *Irak ve Şam İslam Devleti / IŞİD* (Исламска држава Ирака и Дамаска).

²⁷ Martin Chulov and Fazel Hawramy in Dohuk, *Peshmerga forces enter Sinjar in fight against Isis*, 13. 11.2015, *The Guardian*; *Kurdistan, Ever closer to independence*, *The Economist*, 21.2.2015.

Имајући у виду актуелна дешавања на Блиском истоку (грађански рат у Сирији и опасност од ISIS-а), организована сарадња Курда са простора свих четири земаља у борбама против припадника Исламске државе представља јединствену прилику да курдски покрети извојевају пуну аутономију за свој регион, као први корак у правцу стварања независне курдске државе. Нестанак Исламске државе отвара простор за настанак аутономног Курдистана на северу Сирије, на територији познатој под називом *Рожава*, која се, ослобођена од милитарних јединица Исламске државе налази под контролом сиријских Курда и њихових снага. Све реалније успостављање још једног Курдистана на турским границама, изазива забринутост у Анкари од размера домаћег курдског покрета за аутономију (и независност) турске југоисточне Анадолије. Нарочито уколико се сагледа шира слика свих могућих и најављиваних сценарија о послератном (и ИСИС-ослобођеном) Блиском истоку, било да се ради о: политичком преуређењу и стварању тзв. „Федерације северне Сирије”, чиме би три курдска кантона на северу земље била уједињења на јединственом етничком подручју *Западног/Сиријског Курдистана*; затим уједињењу сиријског и ирачког аутономног Курдистана (са улогом Турске која би их повезивала); или о стварању легендарног Великог Курдистана из 1918. године. Водећи се старим правилом: *Непријатељ мог непријатеља је мој пријатељ*, курдски покрети у виду својеврсне алијансе, сарађујући са међународним снагама, ослобађају и заузимају територије на којима почива историјска идеја независног Курдистана.²⁸

Јер тамо где ИСИС нестаје, Курдистан настаје.

Неки међународни аспекти курдског питања

Однос према турском *Курдском проблему* и опасност од стварања државе унутар државе, може се посматрати кроз неколико димензија. На примеру односа Анкаре и Тел Авива, поводом осетљивог међународног питања Палестине и њене независности, турско отворено залагање и изјаве у корист палестинског покрета Хамас са пружањем подршке палестинској државности, биле су повод за додатно нарушавање турско-израелских дипломатских односа, нарочито након 2011. године када је Израел разматрао пружање оружане помоћи курдском покрету у Турској и партији РКК. Тиме је Израел, турску подршку Хамасу, директно супроставио својим залагањем за стварањем државе Курда у Турској.²⁹

²⁸ Према: *Syrian Kurds declare new federation in bid for recognition*, Middle East Eye, 17.3.2016; *'HEDEF BÜYÜK KÜRDİSTAN'*, Şehriyan Haber, 22.9.2014; *Suriyeli Kürtler federasyon planını onayladı*, Deutsche Welle, 17.03.2016; *Suriye Üzerine Çarpıcı Bir Söyleşi*, MedyaOkuryazar, 20.11.2011; Ishaan Tharoor, *The U.S. should accept a Syrian Kurdish region, says Turkish opposition leader*, The Washington Post, 2.5.2016.

²⁹ Турска је међу првим државама признала Палестинску државу 15. новембра 1988. године. Видети опширније на званичном сајту цивилне мисије УН за надзор на простору Палестинске

У међувремену, политичка и дипломатска превирања новијег датума на Блиском истоку, пре свега грађански рат у Сирији који је угрозио обе државе на различите начине (Турска је примила талас избеглица у милионима, док Израел страхује од евентуалних реперкусија америчке интервенције у Сирији у виду осветничке одмазде од стране либанског Хезболаха и снага лојалних сиријском председнику Башару ал-Асаду), довео је до отопљавања односа на релацији Турска–Израел, променом става израелског државног врха поводом „формирања” независне државе курдске нације и турским заокретом према палестинском питању. У прилог наведеног говоре потези Тел Авива новијег датума: Израел наставља да се залаже за стварање независног Курдистана, с тим што би исти био установљен на територијама Ирака и Сирије, овога пута ограђујући се од могућности формирања истог на турској територији и тиме од веза са Радничком партијом Курдистана.³⁰

Закључак

Борба курдског становништва за стварање суверене државе, која би почивала на начелима међународног права, територијалног интегритета и била призната на глобалном нивоу, представљена је по обрасцу вишевековног историјског процеса стварања *Курдистана*, који се, током последњих година, поново нашао у жижи актуелности. Ирачки Курдистан био је преседан у историји курдске нације у погледу извојене аутономије, која би могла да прерасте у независну курдску државу, у непосредном суседству Ирана и Турске. Узимајући у обзир поменуте курдске акције и војно-политичке актуелности на Блиском истоку, јасно је да присуствујемо историјском рађању нове курдске аутономије, овога пута на простору Сирије (*Сиријског Курдистана*), прекрајањем блискоисточних граница и успостављањем новог политичког поретка; са могућим исходом отцепљења, односно припајања новој курдској аутономији извесног дела југоисточне Турске коју већински насељава курдско становништво. Како поменута површина износи приближно пети део турске суверене територије, јасно је да је један од најгорих сценарија по турски државни врх југословенски модел распада Турске, са слободним Курдистаном у виду независне државе или аутономне покрајине на њеном југоистоку.

Добијање курдске државне аутономије унутар Турске је само једна од тренутно неостварљивих замисли (уз стварање независне курдске државе на турском тлу) курдског националистичког покрета у Турској и његове *песнице* (РКК), чији би покушај реализације свакако довео до дипломатских и војних конфликта зарад очувања територијалне целовитости земље те могућег

територије. <http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>; Група аутора, 2015: 181, 186; Barak Ravid, *Turkey FM Condemns Israeli 'Plan' to Support PKK*, Haaretz Newspaper, 11.9.2011.

³⁰ *Turkey's Erdogan meets Hamas leader Meshal in Istanbul*, 19.12.2015; Julianne Geiger, *Israeli Minister Stirs Pot With Call For Independent Kurdish Nation*, 28.1.2016; Verda Özer, *Turkey-Israel should enhance intelligence sharing against terrorism, says Israeli envoy*, Hürriyet Daily News, 11.5.2016.

грађанског рата на турском тлу. Коначно решење Курдског питања отвореног ратом у Сирији (стварање сиријске аутономне курдске области, гушење или подстицање пројекта Великог Курдистана, уједињење сиријског и ирачког Курдистана или формирања новог на територији Турске), биће очигледно након окончања ратних окршаја и борбе против ИСИС-а; посматрано из перспективе дипломатских односа на релацији Анкара – Вашингтон – Москва, од чијег ће договора уосталом и зависити креирање курдско државноправног пројекта, као некада давне 1918, односно 1923. године.

Литература:

1. Bilgin, Fevzi and Sarihan, Ali (2013): *Understanding Turkey's Kurdish Question*, Lexington Books, Lanham
2. Група аутора (2015): *Strategijsko-bezbedonosni trendovi u Jugoistočnoj Evropi do 2020. godine*, Медија центар „Одбрана”, Београд
3. Gunes, Cengiz and Lowe, Robert (2015): *The Impact of the Syrian War on Kurdish Politics Across the Middle East*, The Royal Institute of International Affairs, London
4. Hakov, Džengiz (2011): *Istorija savremene Turske*, Centar za turkološka istraživanja Balkana, Prizren
5. Kampanini, Masimo (2011): *Istorija Srednjeg istoka (1798–2006)*, CLIO, Beograd
6. Karadayı, Figen and Timur, Serim, et al. (1974): *THE POPULATION OF TURKEY*, Ankara
7. Mantran, Robert (2002): *Istorija Osmanskog carstva*, CLIO, Beograd
8. McDowall, David (2007): *A Modern History of the Kurds*, I.B.Tauris, London–New York
9. Mills, Robin (2016): *Under the Mountains: Kurdish Oil and Regional Politics*, Oxford Institute for Energy Studies, January 2016, 1-45.
10. Muharemi, Amir (2012): *Turska: Uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku*, Novi Liber, Zagreb
11. Oran, Baskın (2013): *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular. Belgeler, Yorumlar*, Cilt III (2001-2012), İletişim Yayınları, İstanbul
12. Tanchum, Micha'el (2014): *Between Ankara and Tehran: How the Scramble for Kurdistan Can Reshape Regional Relations*, Strategic Assessment, Volume 17, No. 3, October 2014, p.67-80.
13. Yeşiltuna, Serap (2015): *Atatürk ve Kürtler*, İLERİ YAYINLARI, İstanbul
14. Haniš, Šak (2016): „The Federal System in Iraq After 2003”, u: *Kosovo i Metohija u kontekstu balkanskih naroda i država, knjiga 1*, ur. Srđan Slović, Institut za srpsku kulturu, Priština–Leposavić

Историјски извори:

1. TREATY SERIES No. 11 (1920). TREATY OF PEACE WITH TURKEY, Signed at Sèvres, August 10, 1920, London, 1920, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1923/TS0016-1.pdf> (приступљено 8.5.2016.)
2. TREATY SERIES No. 16 (1923). TREATY OF PEACE WITH TURKEY, and other instruments, Signed at Lausanne on July 24, 1923, London, 1923, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1923/TS0016-1.pdf> (приступљено 8.5.2016.)

Интернет извори:

1. *About the Kurdistan Regional Government*, Kurdistan Regional Government, http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/About_Kurdistan_Regional_Government__2008_09_10_h13m52s30.pdf (приступљено 25.4.2016.)
2. Barak Ravid, *Turkey FM Condemns Israeli 'Plan' to Support PKK*, Haaretz Newspaper, 11.9.2011, <http://www.haaretz.com/israel-news/turkey-fm-condemns-israeli-plan-to-support-pkk-1.383801> (приступљено 16.4.2016.)
3. Centar za istraživanje i konsalting iz Istanbula (*Konda Araştırma ve Danışmanlık*): <http://www.konda.com.tr/> (pristupljeno 17.4.2016.)
4. *COUNCIL COMMON POSITION 2009/468/CFSP of 15 June 2009 updating Common Position 2001/931/CFSP on the application of specific measures to combat terrorism and repealing Common Position 2009/67/CFSP*, Official Journal of the European Union, 16.6.2009, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009E0468&qid=1412596355797&from=EN> (pristupljeno 12.5.2016.)
5. *CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SONUÇLARI*, <http://secim.haberler.com/cumhurbaskanligi-secimi/> (pristupljeno 13.5.2016.)
6. David L. Phillips, *Iraqi Kurds: "No Friend but the Mountains"*, The Huffington Post, 23.1.2014, http://www.huffingtonpost.com/david-l-phillips/iraqi-kurds-no-friend-but_b_4045389.html (pristupljeno 16.4.2016.)
7. *Ethnic Groups of Georgia: Census 2002*: <http://www.ecmcaucasus.org/upload/stats/Census%202002.pdf> (pristupljeno 23.4.2016.)
8. Halkların Demokratik Partisi, *Eş Genel Başkanlar*, <http://www.hdp.org.tr/parti/parti-yonetimi/es-genel-baskanlar/15> (pristupljeno 13.5.2016.)
9. *HDP 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları*, <http://secim.haberler.com/2015/hdp-secim-sonucu/> (pristupljeno 13.5.2016.)
10. *HDP EUROPE, Halkların Demokratik Partisi - Avrupa Temsilciliği*, http://tr.hdpeurope.com/?page_id=6 (pristupljeno 13.5.2016.)
11. *'HEDEF BÜYÜK KÜRDİSTAN'*, Şehrivan Haber, 22.9.2014, <http://www.sehrivangazetesi.com/haber-13407-hedef-buyuk-kurdistan.html> (pristupljeno 14.5.2016.)
12. http://www.iranchamber.com/provinces/10_kurdistan/10_kurdistan.php (pristupljeno 21.4.2016.)
13. <http://www.mapsofworld.com/iran/iran-political-map.html> (pristupljeno 21.4.2016.)
14. <https://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrkiye-nin-il-etnik-yap%C4%B1s%C4%B1/> (pristupljeno 17.4.2016.)
15. <https://tr.instela.com/turkiye-deki-kurt-nufusu--393952> (pristupljeno 17.4.2016.)
16. https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_State_of_Iraq_and_the_Levant i https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_%C5%9Eam_%C4%B0slam_Devleti (pristupljeno 25.4.2016.)
17. *İllerde Kazanan Adaylar* <http://secim.haberler.com/2015/kazananlar/> (pristupljeno 13.5.2016.)
18. *Implementation of the 2011 Iranian Population and Housing Census In Autumn (24 October – 13 November 2011), Selected Findings of the 2011 National Population and Housing Census*, Statistical Centre of Iran, <http://amar.org.ir/Portals/1/Iran/census-2.pdf> (pristupljeno 21.4.2016.) *Iraqi Kurdistan profile – timeline*, 1.8.2015, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15467672> (pristupljeno 25.4.2016.)
19. Institut za statistiku Republike Turske (*Türkiye İstatistik Kurumu*): <http://www.tuik.gov.tr/> (pristupljeno 17.4.2016.)

20. *Iraqi Constitution*, http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf (pristupljeno 25.4.2016.)
21. *Iranian Kurdistan*, <http://unpo.org/members/7882> (pristupljeno 7.5.2016.)
22. *Iraqi Kurdistan profile – timeline*, 1.8.2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15467672> (pristupljeno 25.4.2016.)
23. *Iraqi Kurdistan profile*, BBC, 5.2.2016, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28147263> (pristupljeno 25.4.2016.)
24. Ishaan Tharoor, *The Middle East's alphabet soup of Kurds, explained*, The Washington Post, 22.2.2016, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/02/22/the-middle-east-s-alphabet-soup-of-kurds-explained/?tid=a_inl (pristupljeno 17.4.2016.)
25. Ishaan Tharoor, *The U.S. should accept a Syrian Kurdish region, says Turkish opposition leader*, The Washington Post, 2.5.2016, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/05/02/the-u-s-should-accept-a-syrian-kurdish-state-says-turkish-opposition-leader/?wpmm=1&wpisrc=nl_wv (pristupljeno 14.5.2016.)
26. James M. Dorsey, *From Syria and Iraq to Iran: Kurdish Minorities Push For Autonomy*, S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS), RSIS Commentary, No. 248 – 18 December 2014, <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2014/12/CO14248.pdf> (pristupljeno 17.4.2016.)
27. Julianne Geiger, *Israeli Minister Stirs Pot With Call For Independent Kurdish Nation*, 28.1.2016, <http://oilprice.com/Geopolitics/Middle-East/Israeli-Minister-Stirs-Pot-With-Call-For-Independent-Kurdish-Nation.html> (pristupljeno 16.4.2016.)
28. Kendal Nezan, *A BRIEF SURVEY OF THE HISTORY OF THE KURDS*, Kurdish Institute of Paris, http://www.institutkurde.org/en/institute/who_are_the_kurds.php (pristupljeno 8.5.2016.)
29. *Kurdistan, Ever closer to independence*, The Economist, 21.2.2015, <http://www.economist.com/news/international/21644167-iraqs-kurds-are-independent-all-name-they-must-play-their-cards-cleverly-if-they> (pristupljeno 14.5.2016.)
30. Kurdistan Regional Government, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&p=210> (pristupljeno 25.4.2016.)
31. Kurdistan Regional Government, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=303&p=213> (pristupljeno 25.4.2016.)
32. Martin Chulov and Fazel Hawramy in Dohuk, *Peshmerga forces enter Sinjar in fight against Isis*, 13. 11.2015, The Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/13/peshmerga-forces-sinjar-isis-oust-gunfire-kurdish> (pristupljeno 25.4.2016.)
33. Miša Đurković, *Rada li se Kurdistan?*, Politika, 12.2.2016, <http://www.politika.rs/sr/clanak/348973/Rada-li-se-Kurdistan> (pristupljeno 16.4.2016.)
34. *PKK joins battle against Isil*, Gulf News, 15.7.2014, <http://gulfnews.com/news/mena/syria/pkk-joins-battle-against-isil-1.1360183> (pristupljeno 12.5.2016.)
35. Rudaw Tarafından, *İşte Kürdistan Bölgesi 'nin nüfusu...* Rudaw, 4.9.2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/0409201511> (pristupljeno 25.4.2016.)
36. *Suriyeli Kürtler federasyon planını onayladı*, Deutsche Welle, 17.03.2016, <http://www.dw.com/tr/suriyeli-k%C3%BCrtler-federasyon-plan%C4%B1n%C4%B1-onaylad%C4%B1/a-19121710> (pristupljeno 14.5.2016.)
37. *Suriye Üzerine Çarpıcı Bir Söyleşi*, MedyaOkuryazar, 20.11.2011, <http://www.medyaokuryazar.com/suriye-duserse-ne-olur/> (pristupljeno 14.5.2016.)

38. *Syrian Kurds declare new federation in bid for recognition*, Middle East Eye, 17.3.2016, <http://www.middleeasteye.net/news/kurdish-pyd-declares-federalism-northern-syria-1311505605> (pristupljeno 14.5.2016.)
39. Tanya Goudsouzian, *Analysis: Machiavellian politics in Iraqi Kurdistan*, Al Jazeera, 13.10.2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/analysis-machiavellian-politics-iraqi-kurdistan-151013094035698.html> (pristupljeno 25.4.2016.)
40. Tarhan Erdem, *Türkiyeli Kürtler ne kadar?*, Radikal, 18.4.2013, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/tarhan-erdem/turkiyeli-kurtler-ne-kadar-1130023/> (pristupljeno 17.4.2016.)
41. The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, *Population by ethnic groups*: <http://www.stat.gov.az/source/demography/ap/indexen.php> (pristupljeno 23.4.2016.)
42. *Turkey's Erdogan meets Hamas leader Meshaal in Istanbul*, 19.12.2015, <http://www.reuters.com/article/us-israel-turkey-hamas-idUSKBN0U20PC20151220> (pristupljeno 16.4.2016.)
43. Turkish National Police, *Terrorist Organizations in Turkey*, https://www.egm.gov.tr/EN/Pages/terrorist_organizations.aspx (pristupljeno 12.5.2016.)
44. U.S. Department of State, *Foreign Terrorist Organizations*, <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> (pristupljeno 12.5.2016.)
45. Verda Özer, *Turkey-Israel should enhance intelligence sharing against terrorism, says Israeli envoy*, Hürriyet Daily News, 11.5.2016, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-israel-should-enhance-intelligence-sharing-against-terrorism-says-israeli-envoy-.aspx?pageID=238&nID=98993&NewsCatID=510> (pristupljeno 12.5.2016.)
46. *Vserossiyskaya perepisy naseleniya 2010 g. Nacionalnyy sostav naseleniya Rossiyskoy Federacii*: http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_10.php (pristupljeno 23.4.2016.)
47. Zvanični sajt civilne misije UN za nadzor na prostoru Palestinske teritorije: <http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/> (pristupljeno 16.4.2016.)
48. Zvanični sajt CIA (Central Intelligence Agency), *The World Factbook, Armenia, Azerbaijan*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html> i <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html> (pristupljeno 23.4.2016.)
49. Zvanični sajt CIA (Central Intelligence Agency), *The World Factbook, Turkey*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2075.html#tu>, , <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#tu> (pristupljeno 16.4.2016.)
50. Zvanični sajt Demokratske partije Iranskog Kurdistan: *Democratic Party of Iranian Kurdistan*, <http://pdki.org/english/about/> (pristupljeno 10.5.2016.)
51. Zvanični sajt Demokratske partije Kurdistan: <http://www.kdp.se/?do=leader> (pristupljeno 25.4.2016.)
52. *We got him: Kurds say they caught Saddam*, Sydney Morning Herald, 09.01.2004, <http://www.prisonplanet.com/122203kurdssay.html> (pristupljeno 25.4.2016.)
53. *Where is "Kurdistan"?*, <http://thekurdishproject.org/kurdistan-map/> (pristupljeno 16.4.2016.)
54. Ümit Özdağ, *Kürt Nüfusu, Demografik Savaş ve CIA*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2013/05/20/7008/kurt-nufusu-demografik-savas-ve-cia> (pristupljeno 17.4.2016.)
55. *55 milyon kişi 'etnik olarak' Türk*, Milliyet, 22.3.2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/angun.html> (pristupljeno 17.4.2016.)

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF KURDISTAN

Summary: In the vision of the Kurdish population, a program is placed in order to create their own state, internationally recognized, in which, their culture, language and traditions, atypical for other Middle Eastern nations, could be freely expressed. The main focus of this paper is based on the study of the historical process of creating the idea of Kurdistan and the creations itself, in the chronological range from the year of 1918 and the fall of the Ottoman Empire up until the present day. This is planned through using methods of comparative observation both of the Kurds movements and development of the Kurdistan idea, within the political and social context of the Kurdish issue. In the case of Turkey, a threat to its territorial integrity is embodied in the form of an autonomous Kurdistan in the southeast of the country, if we take into account that the majority of the Kurdish population in the Middle East is inhabiting the territory of Turkey and just observe military and political movements of the Kurds in this area, interested in raising and building the unified Kurdish state. Therefore, in order to be used as comparables, the shorter chapters describe the main events, positions of the Kurdish population and its autonomy within the political borders of Iran and Iraq. Bearing in mind the current political events and turmoil in the Middle East, the essence of the research is based on the historical, demographic and political assessment of the assumptions about the creation of a sovereign and territorial independent state-achievements of the Kurds, formed on the territory of Turkey, Syria, or anywhere in the aforementioned geo-political and geo-strategic region of the Middle East.

Key words: Turkey, the Kurds, Kurdistan, Iran, Iraq, the Middle East, the First World War, Sèvres, Lausanne, Ataturk